

Камардинова У.О., Садыкова А.А.,* Турекулова Н.А.
педагогика ғ.к., доцент ҚИПХДУ, Шымкент, Қазақстан
аға оқытушы, М. Әуезов атындағы ОҚМУ, Шымкент, Қазақстан
оқытушы, М. Әуезов атындағы ОҚМУ, Шымкент, Қазақстан
ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ
ТҮЛҒАНЫҢ ИНТЕЛЛЕКТТІК ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Автор корреспондент: aika040187@mail.ru

Түйін: Инклюзивті білім ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін ғана емес, сонымен бірге дені сау балалар үшін де дамыған, адамгершілікке негізделген және тиімді білім беру жүйесі ретінде танылады. Инклюзия мектеп жүйесіне критерийлерге сай келетін-келмейтініне қарамастан, бәріне білім алуға құқық береді. Мектеп тек білім беру қызметін ғана емес, сонымен бірге бала өмірінің басты бағыты болып табылады. Олардың әрқайсысының жеке тұлғасын құрметтеу және қабылдау арқылы өзіндік тәрбиелік траекториясы бар тұлға қалыптасады. Дамуында ауытқулары бар баланың қабылдауын дамыту мен интеллектуалды бұзылулары бар балалардың дамуы арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар. Инклюзивті мектеп - бұл, ең алдымен, адамдарға және олардың өмір салтын құрметтеуге тәрбиелейтін демократиялық мектеп. Осындай мектепте оқушылар білім беру мәселелерін шешу үшін шығармашылықпен жұмыс жасайды. Инклюзия пәні - денсаулығы және арнайы білім беру қажеттіліктері бар бала. Жергілікті мектептерге бару - балалардың қоғамға енуін дәлелдейтін маңызды факторлардың бірі. Бұл балалар көптеген елдерден таңдай алмайды, оларды жақын судьялармен салыстыру қиын, дидактикалық ойындармен өзара әрекеттесудегі айырмашылықтарды ескере алмайды. Оларды бөгде заттардың сипаттамаларына сүйене отырып талдау, қатардан табу мүмкін емес.

Кілттік сөздер: Инклюзивті білім ерекше қажеттіліктері, инклюзивті білім беру, ерекше қажеттіліктері бар балалар

Кіріспе

Қазақстан Республикасының әлемдік білім кеңістігіне кіруі педагогикалық қауымдастықтан кәсіби міндеттер мен оларды шешудің жолдарына жаңа көзқарасты талап етеді. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы дамуында мүгедек балаларды қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымен бірге интеграцияланған білім беру және даму мүгедек балаларды тәрбиелеу идеяларын іске асыруда жаңа тұжырымдамалық тәсілдерді ұсынады. Балалардың әртүрлі білім беру және оқыту бағдарламаларына тең қол жетімділігін қамтамасыз ету, мүгедек балалардың білім алуға тең қол жетімділігі басым міндеттердің бірі болып табылады. [1]. Қазіргі таңда инклюзивті білім беру үшін бірнеше кедергілерді атап көрсетуге болады: икемді білім беру стандарттарының болмауы; жалпы мектеп педагогтарының ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың ерекшеліктері туралы, білім беру және түзету үрдісін ұйымдастыру әдістемесі мен технологиясы туралы түсініктерінің болмауы; мектептің педагогикалық ұжымының арнайы даярлығының болмауы, коррекциялық педагогика мен арнайы психология негіздерін білмеуі, еңбекке оқытудың, жеке бағдарламасының, ерте кәсіби бағдарлаудың болмауы;

Теориялық талдау

Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беру мен осы жүйеде қызмет ететін педагогтерді арнайы даярлау – әлі де болса толыққанды игерілмеген тың сала. Осы саланың тұжырымдамалық негіздерін және оны іске асырудың білімдік, ғылыми, оқу-әдістемелік, практикалық және ағартушылық тетіктерін зерттеу - қазіргі күн тәртібіндегі өзекті мәселе. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында мүмкіндігі шектеулі балалары бар балаларға арналған қазіргі заманғы білім беру жүйесі айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда. Мүгедектігі бар балалармен білім беру интеграциясы кең таралды. Сонымен, бүгінде республикада орта мектептерде 1155 арнайы сынып, 129 психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті, 558 логопедиялық пункт жұмыс істейді. Алайда тәжірибе

көрсеткендей, «жаппай» мектептерде коучинг және арнайы сыныптар ашу мүмкіндігі сапалы білімнің қол жетімділігін қамтамасыз етудің жалғыз шарттарынан алыс.

Осыған байланысты мүгедек балалардың білім алу құқығын іске асыруды қамтамасыз ету білім беру саласындағы ғана емес, сонымен бірге Қазақстан Республикасының демографиялық және әлеуметтік-экономикалық дамуы саласындағы мемлекеттік саясаттың маңызды міндеттерінің бірі болып табылады»[2].

Қазіргі әлемде ерекше қажеттіліктері бар балаларды жаппай оқу орындарына біріктіру - барлық дамыған елдерге әсер ететін жаһандық әлеуметтік процесс. Оның негізі - қоғам мен мемлекеттің мүгедектер мен мүгедектерге қатысты барлық жүйені қайта қарастыруға дайындығы. Білім алу - әр адамның құқығы. Отандық білім беру жүйесінде мүмкіндігі шектеулі балалар ерекше орын алады. Осы санаттағы балалардың өмірлік белсенділігін қамтамасыз ету мәселелері Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы», «Ерекше мақсаты бар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы» заңдарында, сондай-ақ бірқатар нормативтік құқықтық актілерде белгіленген. Қазақстан Республикасының Конституциясы мен Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына сәйкес барлық басқа балалармен бірдей білім алуға және шығармашылық дамуға тең құқықтарға ие бола отырып, мүгедек балалар өмірде бұл құқықты пайдалану мүмкіндігінен жиі айырылады. Негізгі міндет - жағдай жасау және оларды әлеуметтік оңалту мен бейімделуге, қоғамда толық өмір сүруге дайындау. [3]

Танымдық қабілеттерін дамыту. Отандық психология негізінде танымның негізгі құрылымдық бірлігі бағдарлаушы әрекет ретінде қарастырылады. Зерттеуші-психолог ақыл кітабының негізі - танымдық бағыттағы іс-әрекеттің түрлерін түсіну екенін көрсетеді. Тыңдау және сыдыру барлық еркектерге бірдей емес (олар жылдамдықты арттырады). Мектепке дейінгі мекемедегі жағдайға байланысты мәзір сенсорлары баланың мінез-құлқының дамуын жақсарту үшін стандарттар мен зерттеулерді (геометриялық пішіндер, кішкентай өлшемдер) өшіруі керек.

Белгілі бір заттарды қабылдау да күрт өзгереді. Жанашырлықтың ерекшеліктерін біліп қана қоймай, сонымен бірге күйеу баласы өзінің форма дризаларын қалай қабылдай алатынын біледі. Бұл балаларға галлийді анықтауға, айты толтыруға және оларды күні бойы жинауға мүмкіндік береді.

Интеллектуалды бұзылулары бар балалар үшін мектептегі кез-келген белсенді әрекет дамудың бастауы болды. Ақыл-есі кемістігі бар бала - қабылдаудың дамуы дем алу жасында өзгереді. Кесілген балалар тауда модель жасай алады. Кейбір жағдайларда қатысқандар аудиторияның өзара әрекеттесуіне әсер ететін тапсырманың орнында болды. Алайда, ханымның тренді ұрылды. Мектеп жасына дейінгі баланың соңғы бейнесінде ауылдағы ақыл-есінің дамуы тежелген балалардың кітабы даму деңгейіне жетеді, ал балалар үйінде - мектеп жасынан бастап балалар үйіне дейін. Аралық рамаларға қатысты бағдарлау ерекшеліктері[4]

Дамуында ауытқулары бар баланың қабылдауын дамыту мен интеллектуалды бұзылулары бар балалардың дамуы арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар. Бұл балалар көптеген елдерден таңдай алмайды, оларды жақын судьялармен салыстыру қиын, дидактикалық ойындармен өзара әрекеттесудегі айырмашылықтарды ескере алмайды. Оларды бөгде заттардың сипаттамаларына сүйене отырып талдау, қатардан табу мүмкін емес. Есіңізде болсын, балалар негізінде таңдау жасаса да, іздеу әдісін пайдаланбайды. Егер олар сіздің мүдделеріңізді қолдаса, онда отандастардың каисондары, олардың Женде алмаидары, пайдалы тәжірибесі мен бағдары. Олигофрениялық балаларда шаш біркелкі дамымайды, ал қисық стандарттармен бір тапсырмадан екіншісіне өту қиын. Балаларға сабақ берген кезде мұғалімдер өздері таңдай алмайды, олар ешнәрсе ойламайды, өз ісімен айналыспайды. Осылайша, ауылдық атаулары аз балалар үшін жедел даму баяулауымен сипатталады. Олардың басында кэш бар, ол сіздің сыртқы келбетіңіздің қоршаған орта мәселесі ретінде қалыптасуын тездетеді.

Қалыпты емес балалар пайда болатын ойлаудың бірінші түрі - визуалды ойлау. Ол тәжірибелік сюжетте пайда болды және оған қызмет етуге қуанышты болды. Көрнекі ойлау барлық ақыл-ой әрекетінің негізгі компоненттерінен тұрады: мақсат қою, әдістерді талдау, мақсатқа жету үшін әдістерді таңдау. Практикалық тапсырманы шешудегі танымдық-бағдарлық белсенділігі төмен сапалы ер адамдарда емес, ісіктердің объектілермен байланысында көрінбейді[4].

Көрнекі ойлау - бұл ойлаудың ерте формасы ғана емес. Ол басында дұрыс форманы тапты, оның негізі алдымен кенкрек-профиль, содан кейін аюушаша-логикалық ойлау. Сондықтан визуалды-белсенділік ойлауды дамыту көбінесе баланың бүкіл танымдық іс-әрекетін қалыптастыру болып табылады.

Сонымен, ақыл есі кем балалардың ұжымда психикалық дамуы түзетіп оқытуынсыз үлкен ауытқушылықтармен жүретіндігін біз анықтадық[5].

1. даму темпінің баяулауы көрінеді: барлық психикалық процестер өте баяу және кеш қалыптасады;

2. Баланың барлық іс-әрекетінде белсенділіктің жетіспеушілігі байқалады. Бұл баланы қоршаған заттық әрекеттерге, айналадағы заттарға деген қатынасы сияқты, сонымен қатар әлеуметтік жағдайлар – баланың өзінің құрдастарына, үлкендерге және тіпті өз-өзіне деген қатынасында көрінеді;

3. Ақыл есі кем балалардың мектепке дейінгі жастың соңына қарай оларға тән әрекеттің қалыптаспағандығы білінеді: заттық, ойын, бейнелеу; танымдық процестері: қабылдау, ес, ойлау; сөйлеуі нашар дамығандығы; моторикасының едәуір жетілмеуі;

4. Дамуының артта қалуымен бірге сапалық ауытқушылық орын алады. Бұл кезде ауытқушылықтардың көбісі екіншілік дефект ретінде білінеді.

Инклюзивті білім ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін ғана емес, сонымен бірге дені сау балалар үшін де дамыған, адамгершілікке негізделген және тиімді білім беру жүйесі ретінде танылады. Инклюзия мектеп жүйесіне критерийлерге сай келетін-келмейтініне қарамастан, бәріне білім алуға құқық береді. Мектеп тек білім беру қызметін ғана емес, сонымен бірге бала өмірінің басты бағыты болып табылады. Олардың әрқайсысының жеке тұлғасын құрметтеу және қабылдау арқылы өзіндік тәрбиелік траекториясы бар тұлға қалыптасады]. Мектептегі оқушылар топ болып, бір-бірімен әрекеттесуді, қарым-қатынас орнатуды, мұғаліммен тәрбиелік мәселелерді шығармашылық тұрғыда шешуді үйренеді. Инклюзивті білім барлық балалардың жеке мүмкіндіктерін кеңейтеді, адамгершілік, толеранттылық және көмектесуге дайын сияқты қасиеттерді дамытуға көмектеседі деп сеніммен айтуға болады. Инклюзивті білім - бұл студенттер мен оқытушылар ортақ мақсат - қол жетімді және сапалы барлық балалар үшін жұмыс жасайтын түбегейлі жаңа жүйе[5].

Қорытынды

Инклюзивті білім беру мәселесін зерттеу бізге инклюзияның келесі қағидаларын атап өтуге мүмкіндік береді:

- барлық студенттер мен оқытушылар үшін қоғам үшін тең құндылықты мойындау;
- оқушылардың жергілікті мектептердің мәдени өміріне қатысу дәрежесін жоғарылату және сонымен бірге кейбір оқушылардың мектеп өмірінен оқшаулану деңгейін төмендету;

- мектептегі жұмыс әдістемесін мектеп жанында тұратын барлық оқушылардың әр түрлі қажеттіліктерін толығымен қанағаттандыра алатын етіп қайта құру;

- білім алуға кедергілерді алып тастау және мектептегі өмірге толық қатысу мүмкіндігі тек мүгедектерге немесе ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарға ғана емес;

- кедергілерді жою және жекелеген оқушылар үшін мектептерге қол жетімділікті жақсарту әрекеттерін талдау және зерттеу, жалпы мектептің барлық оқушыларының пайдасына бағытталған реформалар мен өзгерістерді енгізу;

- студенттер арасындағы айырмашылықтар - бұл кедергілерді емес, педагогикалық

процеске ықпал ететін ресурстар;

- оқушылардың тұрғылықты жерінде орналасқан мектептерде білім алу құқығын тану;

- жалпы мектептердегі жағдайды оқушылар үшін де, мұғалімдер үшін де жақсарту;

- оқушылардың оқу үлгерімін жақсартуда ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік құндылықтарды дамытуда мектептердің рөлін мойындау;

Мектептер мен жергілікті қоғамдастық арасындағы қолдау және ынтымақтастық қатынастарын дамыту; білімге инклюзияны қоғамға қосылу аспектілерінің бірі ретінде тану.

Әдебиеттер тізімі:

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы, утвержденная Указом Президента Республики Казахстан от 07.12.2010 г. № 1118 //Казахстанская правда. 2010, № 153–154. С. 10–12.

2. Письмо Минобрнауки РФ от 18.04.2008, №, АФ 150/06 «О создании условий для получения образования детьми с ограниченными возможностями здоровья и детьми - инвалидами» «Вестник образования» Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 18.02.2014 г.)

3 Инклюзивті білім беру жағдайында қызмет ететін мұғалімдердің кәсіби күзiреттiлiктерiне қойылатын талаптарды дайындау бойынша әдiстемелiк ұсынымдар.– Астана: Бi. Алтынсарин атындағы Ұлттық бiлiм академиясы, 2015. 32 б.

4 Нестерова А.А., Максименко Ж.А. Российский подход к инклюзии: междисциплинарность, комплексность, партнерство // Сборник материалов III Международной научно-практической конференции. Москва. МГППУ, 2015. С.69 -74.

5 Ертанова О. Н. «Интеграция» и «инклюзия» в аспекте семантики // Инклюзивное образование: методология, практика, технологии: сборник материалов Международной научно-практической конференции. - М.: МГППУ, 2011. С. 17 - 18.

Аннотация: Инклюзивное образование признано хорошо развитой, гуманной и эффективной системой образования не только для детей с особыми потребностями, но и для здоровых детей. Инклюзивность дает каждому право на образование, независимо от того, соответствует ли школьная система критериям. Школа - это не только учебная деятельность, но и основное направление жизни ребенка. Уважая и принимая индивидуальность каждого из них, формируется личность с собственной образовательной траекторией, в которой существуют значительные различия между развитием восприятия ребенка с нарушениями развития и развитием детей с ограниченными интеллектуальными возможностями. Инклюзивная школа - это, прежде всего, демократическая школа, которая воспитывает людей уважать их образ жизни. В такой школе ученики творчески работают над решением образовательных задач. Предметом включения является ребенок со здоровьем и особыми образовательными потребностями. Посещение местных школ является одним из важнейших факторов, обеспечивающих интеграцию детей в общество: эти дети не могут выбирать из многих стран, их трудно сравнивать с близкими судьями, они не могут учитывать различия во взаимодействии с дидактическими играми. Невозможно проанализировать их по характеристикам посторонних предметов, найти их в ряд.

Abstract: Inclusive education is recognized as a well-developed, humane and effective education system not only for children with special needs, but also for healthy children. Inclusion gives everyone the right to education, regardless of whether the school system meets the criteria. School is not only educational activity, but also the main direction of a child's life. Respecting and accepting the individuality of each of them, a personality is formed with its own educational trajectory, in which there are significant differences between the development of a child's perception with developmental disabilities and the development of children with intellectual disabilities. An inclusive school is, above all, a democratic school that educates people to respect their lifestyle. In such a school, students creatively work on solving educational problems. The subject of inclusion is a child with health and special educational needs. Visiting local schools is one of the most important factors ensuring the integration of

children in society: these children cannot choose from many countries, they are difficult to compare with close judges, they cannot take into account differences in interaction with didactic games. It is impossible to analyze them according to the characteristics of foreign objects, to find them in a row.